

ZINNER TIBOR

## Háborús bűnösök perei. Internálások, kitelepítések és igazoló eljárások 1945–1949

Közép- és Délkelet-Európa országaihoz hasonlóan Magyarország is alapvetően az antifasiszta nagyhatalmak, mindenekelőtt a Vörös Hadsereg győzelme következményeként nyerte vissza függetlenségét. Az ország nemzeti újjászületésének debreceni nyitányát követően az új állami berendezkedés politikai alapjainak megteremtéséért folytatott küzdelem egyrészt mindazon előzményekből táplálkozott, melyek már a második világháború alatt előbb illegális és emigrációs, majd a felszabadítás menetében már legális keretek között jelen voltak, valamint abból a jelentős, népi indíttatású kezdeményezés-sorozatból, mely a már szabad településeken szinte percek alatt testet öltött. Ez a kibontakozó átalakulás nemcsak az antifasiszta nagyhatalmak elvárásaival esett egybe, de azoknak a haladó magyar politikai tényezőknél az igényével is, amelyek a szabad, demokratikus és – a kor publicisztikai terminológiája szerint – „fasisztamentes”, azaz a fasiszta maradványoktól mentes Magyarország megteremtését tűzték ki célul.

A negyvenes évek második felében hozott jogi és közigazgatási intézkedések – akár törvények, akár rendeletek – teret nyitottak egy következetes forradalmi átalakuláshoz, s lehetőséget teremtettek a baloldali erők számára, hogy felszámolják azokat a politikai és társadalmi tényezőket, melyek az 1919 augusztusában hatalomra juttatott rendszer vezető elitjét és kiszolgáló apparátusát képviselték, támogatták. Megítélésünk szerint az internálásoknak, az igazolási eljárásoknak (s az emellett végrehajtott B-listázásoknak), a népbíráskodásnak,<sup>1</sup> valamint a magyarországi németek kitelepítésének tömegméretű kihatása volt. A rendkívül gyér statisztikai adatok alapján arra igyekszünk választ kapni, hogy a lakosság hányad részét érintették ezek az intézkedések, s hogy a „számokérés” a Horthy-Magyarország felelős vezetőin és támaszaikon kívül kiterjedt-e más rétegekre és csoportokra is?

A fasiszta maradványok hazai felszámolása kapcsán nem térünk ki a fasiszta sajtótermékekkel szembeni fellépésekre, a Horthy-korszakra emlékeztető utcanévek megváltoztatására, a múltat dicsőítő szobrok eltávolítására stb.<sup>2</sup> még akkor sem, ha ezek is részét alkották e folyamatnak.

Valamennyi intézkedés eszmei alapját a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontnak az MKP javaslata alapján elkészített programja képezte. A kommunisták ennek végrehajtásához szükséges apparátust igényeltek és olyan belpolitikai követeléseket hirdettek meg, mint amilyeneket e programból idézünk:

„... 2. A hazaárulókat, a háborús bűnösöket le kell tartóztatni és átadni az erre a célra létesítendő népbíróságoknak. Vagyonukat el kell kobozni.

3. Fel kell oszlatni az összes fasiszta, népellenes, német zsoldban álló szervezeteket. Vagyonukat el kell kobozni, sajtójukat be kell tiltani . . .

<sup>1</sup> A hazai népbíráskodás létrejöttének nemzetközi és magyarországi feltételeire, a kiadatásokra, az első és másodfokú népbíráskodás egymáshoz való viszonyára, a demokratikus államrend védelmében hozott ítéleteikre stb. l. *Zinner Tibor: Adalékok a Horthy-Magyarország fasiszta maradványainak budapesti felszámolásához, különös tekintettel a népbíráskodásra (a továbbiakban: Adalékok . . .)* In: Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban BFL) Közleményei '84, Bp., 1985. BFL kiad.

<sup>2</sup> Fővárosi Napló – 1947. máj. 10. 3. 1947. 19. sz.

4. A közigazgatási szerveket, a bíróságot, a honvédséget, a karhatalmat meg kell tisztítani a nyilas, hazaáruló és egyéb népellenes elemektől . . .

. . . 11. A sajtóból, az oktatásból, a kultúrából, a közéletből ki kell küszöbölni a fasiszta méletyt, a népellenes szellemet, a faji és nemzeti gyűlöletet . . .”

A program II. része a földreform kapcsán foglalkozott a „hazaárulók, a háborús bűnösök, a Volksbund-tagok és a német hadseregben szolgáltak birtokai”-val és azok elkobzását javasolta.<sup>3</sup>

#### *Az internálás<sup>4</sup>*

Ez az eljárás – szemben a többi közigazgatási és jogi intézkedéssel – a felszabadulást megelőző korszak rendeletein<sup>5</sup> alapult, melyek a „. . . társadalmi rend és béke . . .” ellenségei, a „. . . közbiztonságra gyanús és veszélyes . . .”, valamint a „. . . gazdasági okokból káros . . .” személyek rendőri felügyelet alá helyezését, internálását mondták ki. Későbbi módosítások<sup>6</sup> révén ezek váltak 1945 után az internálás jogi alapjává. Az internálást komplexitása könnyen alkalmazhatóvá tette, s hol az egyik, hol a másik eleme került előtérbe. Az összetevők alakulását pedig – elsősorban a kezdeti anarchikusabb időszakban – nemcsak az elbírálandó személy társadalmi hovatartozása, feltételezetten elkövetett bűncselekménye befolyásolta nagymértékben, hanem az aktuális (sokszor elsősorban párt-) politikai helyzet és főleg az intézkedő belügyi dolgozó pártállása. A rendelkezésre álló források szerint az alábbi esetekben internáltak:

– a népbíróságok a kezdeti időszakban ítéleteikben kimondhatták az internálást a 81/1945. M.E. sz. rendelet 3. §-a alapján, melynek minimális időtartama hat, maximuma huszonnégy hónap lehetett<sup>7</sup> (ennyi volt a rendőrhatalom internálásé is);

– amikor az igazoló bizottság az igazolási ügyet további intézkedésre megküldte a helyi nemzeti bizottsághoz, s egyúttal a politikai rendőrséggel is közölte annak leglényegesebb tartalmi adatait. Sőt azt kérte, hogy amíg a népbüvészégi eljárás „. . . lefolytatást nyer [a letartóztatottat] továbbra is tartsa őrizetben . . .”<sup>8</sup>;

– az igazoló bizottság határozatában kimondhatta, hogy a tárgyaló személy ügyét „. . . internálási javaslattal a politikai rendőrséghez áttenni rendeli . . .”<sup>9</sup>;

– internálást vont maga után, ha valaki akadályozta a háború utáni élet reorganizálását, s azt a rendelkezésre álló eszközökkel és módszerekkel szabotálta;<sup>10</sup>

<sup>3</sup>Balogh Sándor–Izsák Lajos: Pártok és pártprogramok Magyarországon (1944–1948) Bp., 1977. 162.

<sup>4</sup>Mindazok a torzulások, melyek a közigazgatási és jogi intézkedések számos típusában 1949 után (vagy esetenként már előbb is) bekövetkeztek, magát az internálást is érintették, de ezek a túlkapások 1945–1949 között nem hasonlíthatók össze azokkal, melyekre a későbbiekben sor került. Ám ezek az utókor értékítéletében az 1945–1953 közötti internálást egybemosták, s az 1940-es évek legelejének atrocitásai. Ezt az is bizonyítja, hogy szinte valamennyi az 1945 utáni korszakot tárgyaló munka tabuként kezeli, s elhallgatja ezt a kezdetben egyértelműen a fasiszta maradványok felszámolását célzó rendszabályt.

<sup>5</sup>L. a 4 352/1920., a 30 035/1920. és a 3 000/1922. B.M. sz. rendeleteket.

<sup>6</sup>L. a 8 130/1939. M.E. és a 760/1939. BM. sz. rendeleteket, valamint az 1939-II. tc. 150. §-át. In: *Csizmadia Andor–Kovács Kálmán–Asztalos László*: Magyar állam- és jogtörténet. Bp., 1972, 636, valamint *Corpus Iuris Hungarici* Bp., 1940., 88–89.

<sup>7</sup>*Lukács Tibor*: A magyar népbírósági jog és a népbíróságok (1945–1950) Bp., 1979, 181–183., valamint *Magyar Közlöny*, Debrecen, 1945. febr. 5. 1945. 3. sz.

<sup>8</sup>BFL A Budapesti Népbíróság iratai (a továbbiakban Bp. Nb.) Büntetőperes iratok 4 874/1945. Rádi Gyula és társai ügye.

<sup>9</sup>Uo. 4.624/1945. Anda Gyula és társai ügye.

<sup>10</sup>Uo. 4.530/1945. Keszler József ügye.

– ha valaki a fennálló rendre „veszélyes” volt;<sup>1</sup>  
 – a 302/1945. M.E. sz. rendelet előírta valamennyi nem zsidó Magyarországon tartózkodó német internálását;<sup>2</sup>

– a „háborús szükséghelyzet” alapján;<sup>3</sup>  
 – az 1946.VII. tc. bevezetése után – szervezkedésben való részvétel miatt – már a főtárgyalás megkezdése előtt internálták a gyanúsítottat, mert „... alaposan feltehető, hogy szabadon hagyása esetén a közrend és a közbiztonság – fontos állami érdek – szempontjából aggályos...”,<sup>4</sup>

Ezek voltak az internálás gyakorlatban alkalmazott fő típusai. Az internálások 1945-ben bevezetett rendszere azonban nem tekinthető csak politikai rendőrségi, kezdetben rendőrhatalósági tevékenységnek, mert a háborús bűnösök felkutatásával és megbüntetésével éppúgy összefüggött, mint 1946/1947 fordulójától a népi demokratikus átalakulással. „... Amikor 1946-ban a koalíciós pártok közötti éles ellentétek mind jobban kiütköztek, a Kommunista Párt képviselői pedig sajtóorgánukban és egyéb fórumokon gyakran bíralták indokoltan, de időnként alap nélkül a népbíróóságok felmentő vagy enyhe ítéleteit, a belügyminiszter utasítására bevezettük azt a gyakorlatot, hogy a vádemelés mellőzése vagy felmentő ítélet esetén a gyanúsítottakat visszakerültük és egyes esetekben internáltuk, illetőleg internálásukra a főkapitánynak javaslatot tettünk” – írta visszaemlékezésében a korszak egyik legjobb ismerője és tevékeny részese, dr. Timár István.<sup>5</sup> Ez az együttműködés azonban már 1945 áprilisában megvolt, s mindazon ügyekben, melyekben a koalíciós alapon szervezett politikai bíróság, a népbíróság felmentő ítéletet hozott, a pert követően az iratok átkerültek – Budapesten – a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politika-rendészeti (egyres iratokon: Politikai és Rendészeti) Osztályához, s a jogerős felmentés ellenére a rendőrségnek jogában állt a korábban népbíróság előtt állt személyt internálni.<sup>6</sup> A népbírósági rendelet módosításával ui. az internálás – mint büntetési kategória és lehetőség – kikerült a népbíróóságok hatásköréből, s a már konszolidálódott rendőrhatalóságok eljárásává vált. Az előzőekben kihirdetett, internálást kimondó jogerős ítéletek érvényét az új rendelet nem kérdőjelezte meg.<sup>7</sup>

Az egyre átgondoltabb és precízebb rendőrhatalósági internálási eljárást támogatták a különböző néphatalmi szervek is. Javasolták a „notorius munkakerülő” internálását<sup>8</sup> éppúgy, mint a különböző „szélsőséges pártok” tagságát. Az 1945. június 21-én keltezett BM-rendelet, amely a közigazgatási eljárás során a személyes szabadság korlátozásával járó különleges rendőri intézkedéseknél (rendőrhatalósági őrizet és felügyelet, internálás) követendő eljárást szabályozta, magába fog-

<sup>1</sup> Uo. 4.854/1945. Kizlinger András és társa ügye.

<sup>2</sup> Uo. 4.543/1945. Slaik Imre ügye. Moszkvában az esetleges félreértések elkerülése végett Molotov közölte az ott tárgyaló magyar küldöttséggel, ez az eljárás nem azt jelenti, hogy a Szövetségesek ki akarják vonni a magyar igazságszolgáltatás kezéből a német bűnözőket. (L. bővebben: *Korom Mihály: Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormányja és a fegyverszünet (1944–1945)*, Bp., 1981, 500.)

<sup>3</sup> Uo. A Budapesti Népügyészség iratai. Büntetőperes iratok 12.805/1945. Horváth Imre ügye.

<sup>4</sup> Uo. Bp. Nb. 3.998/1945. Frankó Antal ügye. Megjegyzendő, hogy ez utóbbi esetben már egyértelműen a népi demokratikus átalakulás céljai voltak irányadók, s nem a fasiszmusellenes kötelezettség vállalása.

<sup>5</sup> Dr. Timár István: Jogászai pályafutásom (visszaemlékezés) Bp., 1983, kézirat, 39. Rendelkezésemre bocsátását ezúton is köszönöm.

<sup>6</sup> BFL Bp. Nb. 26/1945. Kelecsényi Károly ügye. Már 1945. ápr. 26-án kérték a Budapesti Népbíróság elnökét, hogy felmentő ítélet esetében a felmentettek iratait küldje meg a politikai rendőrséghez.

<sup>7</sup> Új Magyar Központi Levéltár (a továbbiakban: UMKL) Az Igazságügyi Minisztérium iratai (a továbbiakban: IM iratai) IM X. Ta 601/1945., valamint Magyar Közlöny, Bp. 1945. máj. 1., 1945. 19. sz.

<sup>8</sup> BFL A Budapesti Nemzeti Bizottság iratai (a továbbiakban: BNB iratai) Iktatott iratok 1.887/1945. 1945. jún. 20.

lalta nemcsak az eltelt időszak fasisztaellenes vívmányait és következményeit, hanem pontosan körvonalazta a tennivalókat is. A rendelet kimondta, hogy mindazokat, akik a 81. és 1.440/1945. M.E. sz. rendeletekben meghatározott büntettekkel és vétségekkel a rendelkezésre álló adatok szerint ugyan nem gyanúsíthatók, de korábban, vagy a rendelet megjelenésekor fasiszta, népellenes magatartásuk miatt veszélyesek voltak, vagy általában az ország demokratikus szellemben való újjáépítését gátolni igyekeznek, közigazgatási eljárás alá kell vonni. Pontosán körülhatárolták a büntetés típusát, a büntethetőség okait, és a büntetendőké társadalmi-foglalkozási csoportjait. Külön kiemelte a rendelet az egyénekenkénti elbírálás fontosságát, aláhúzva a társadalmi hovatartozás mérlegelését. A kisparasztok és munkások esetében felhívta a hatóságok figyelmét azok megtévesztett voltára.<sup>19</sup>

Ezt követően szakszerűbbé vált a politikai rendőrség és a népbíróságok kapcsolata. A tanácsvezető, a nyomozó hatóságok kérésének helyt adva, már a felmentő ítélet kihirdetésekor közölte, hogy a vádlott ügyét további eljárás végett átteszik a politikai rendőrséghez, őt magát pedig átkísértették. Ez akkor történt, ha a nyomozó szerv úgy engedte át a gyanúsítottat a népügyészségnek, hogy netáni felmentő ítélet esetén visszakapja.<sup>20</sup> Ilyen módon a rendőrhatalóságoknak lehetőségük nyílt a koalíciós küzdelmekről erőteljesen befolyásolt népbíráskodás pártpolitikai szempontjain túlélve a demokratikus kibontakozás érdekében internálásra „ítélni” (ha már ezt az erre a célra létrehozott népbíróság a „nép nevében” nem tette). Számos esetben viszont véltlen, jogerősen szabaddá helyezett emberek váltak jogellenesen internálttá. Ezt úgy igyekeztek megakadályozni, hogy kimondták: amennyiben a politikai rendőrség igényt tart a közigazgatási eljárás lefolytatására, akkor azt külön is jeleznie kell.<sup>21</sup> Az a gyakorlat, mely szerint a politikai rendőrség javaslata alapján a mindenkorai főkapitány internált, a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya létrejöttével megszűnt, s ez 1946 közepétől a politikai rendőrség feladata lett.<sup>22</sup>

Miután az internálási eljárás erőteljesen befolyásolta a polgári vagy népi demokrácia győzelmének kérdését, szükségszerűen élénk polémia folyt felette mind a sajtóban, mind a nemzetgyűlésben,<sup>23</sup> s ennek következményeként Rajk László 1946. július 12-én<sup>24</sup> előbb a törvényesség betartására utasította a belügyi tisztviselőket, majd néhány héttel később újra szabályozta a személyes szabadság korlátozásával járó rendőrhatalósági eljárást. Rajk László belügyminiszter enyhített az egy évvel korábbi rendeletben foglaltakon: számos esetben, amikor internálás járt volna, megelégedett a rendőrhatalósági őrizettel.<sup>25</sup> A polgári ellenzék parlamenti felszólalásai érdemben nem sürgethették sem az internáltak szabaddá helyezését, sem az eljárás megszüntetését, mert azt alapvetően a népi demokrácia, s – miután az államvédelmi szerveknél egyértelműen kommunista befolyás érvényesült – a munkásmozgalom érdekei határozták meg.

A magyarországi internálási eljárás 1945 után olyan preventív államvédelmi tevékenység volt, amely összefüggött a háborús és népellenes bűnösök felkutatásával és megbüntetésével, az igazolásokkal, a fasiszta egyesületek és pártok feloszlásával, a német kitelepítéssel. A későbbiek során feladatai között a „ki kit győz le” korszakának ellenzéke elleni fellépés nyomai éppúgy kimutathatók, mint az 1950-es évek legelejének nyomasztó szociáldemokrataellenes tényei. Mindazokat a problémákat, melyek a többi közigazgatási és jogi intézkedés során részben a népi demokratikus átalakulás idején keletkeztek, az internálás „szüntette meg”. A politikai rendőrség nem „mindenkit” internált – mint a kor reakció, demagóg, éles osztályharc közepette megfogalmazott pamfletjei vagy a kései utókor retrospektív, antedatáló torzításai feltételezik –, hanem éppen ellenkezőleg. Az államvédelmi szerveknél dolgozó kommunisták feladata lett, hogy a más fórum előtt kimentett, felmentett szélsőjobboldali és más népi demokrácia ellenes személyektől – ha csak rövid

<sup>19</sup> BM Irattára 49/1945. A BM 138.000/1945/biz. rendelete.

<sup>20</sup> UMKL IM iratai IM X. Ta 9.724/1945., valamint uo. Népbíróságok Országos Tanácsa iratai (a továbbiakban: NOT iratai) 1945. Eln. I. A.

<sup>21</sup> Uo. IM iratai IM X. Ta 20.175/1945. 1945. okt. 2.

<sup>22</sup> Dr. Décsi Gyula volt igazságügyminiszter tájékoztatása, amit ezúton is köszönök.

<sup>23</sup> A nemzetgyűlési vitát bővebben l. Az 1945. nov. 29-re összehívott Nemzetgyűlés Naplója (a továbbiakban: Napló) I.k. 663–665., 763; II. k. 451–456; VII.k. 667–668., 914.

<sup>24</sup> BM Irattára 1,430/1946.

<sup>25</sup> Uo. A BM 330.001/1946/IV.4. biz. rendelete.

időre is (mert a rendeletek ezt hosszú távra nem biztosították)<sup>26</sup> – megtisztítsák a közéletet és a nyugodtabb újjáépítéshez, a konszolidáltabb belső fejlődéshez kedvező feltételeket teremtsenek, s eleget tegyenek mindazon kötelezettségeknek, melyek a vesztes háború következményeként az országra hárultak.

Az 1945–1949 közötti időszakra nézve az internáltak számáról rendelkezésre álló adatokat két nagyobb korszakban vizsgálhatjuk: 1946 októbere előtt és után. Ennek oka az, hogy kezdetben az internáltakat decentralizáltan őrizték (az illetékes helyen hozott határozatok alapján), s csak 1946 őszétől vált Központi Internálótáborrá a legnagyobb fővárosi tábor, a Buda-Dél (az egykori Károly-laktanya). Ekkortól „... itt nyernek elhelyezést az egész ország területén megszüntetett internálótáborokból összegyűjtött internáltak...”.<sup>27</sup>

Az első periódusból csak fővárosi adataink vannak. Összesítésünk nem célszerű, mert az internáltak létszáma – az internálás mértékétől függően – állandóan változott.

*Az internáltak számának alakulása Budapesten  
1945–1946-ban /fő*

Hónap	1945	1946
I.	.....	.....
II.	.....	16 943 <sup>3 5</sup>
III.	.....	4 530 <sup>3 6</sup>
IV.	1 869 <sup>2 8</sup>	5 403 <sup>3 7</sup>
V.	.....	.....
VI.	9 772 <sup>2 9</sup>	5 000 <sup>3 8</sup>
VII.	7 969 <sup>3 0</sup>	.....
VIII.	.....	.....
IX.	7 403 <sup>3 1</sup>	.....
X.	10 460 <sup>3 2</sup>	4 370 <sup>3 9</sup>
XI.	8 636 <sup>3 3</sup>	.....
XII.	6 011 <sup>3 4</sup>	.....

<sup>26</sup> Így csak szellemes szójátéknak minősül a korabeli pesti mondás; „Jobb egy hathónapos népbírói ítélet, mint egy bizonytalan időtartamú internálás.”

<sup>27</sup> Fővárosi Közlöny 1946. okt. 14. 1946. 47. sz. 1.160–1.163.

<sup>28</sup> BM Irattára Péter Gábornak, a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai-rendészeti Osztálya (közismert nevén: BRFK PRO) vezetőjének írásbeli beszámolója az osztály 1945. febr. és ápr. 12. közötti munkájáról.

<sup>29</sup> A Világ 1945. júl. 7. Jelentés és statisztika a BRFK PRO 1945. jún. 20-ig végzett tevékenységéről.

<sup>30</sup> BM Irattára 1.121/1946.

<sup>31</sup> BFL Budapest Székesfőváros Közigazgatási Bizottságának és albizottságának ülésjegyzőkönyvei – Főkapitányi jelentések (a továbbiakban: Főkap. jel.) 1945. aug. 6.

<sup>32</sup> Uo. Főkap. jel. 1945. okt. 15.

<sup>33</sup> Uo. Főkap. jel. 1945. dec. 1.

<sup>34</sup> Uo. Főkap. jel. 1946. jan. 7.

<sup>35</sup> BM Irattára A BRFK PRO vezetőjének jelentése az osztály egyéves tevékenységéről, az 1946. febr. 10-ig terjedő időszakról. 1.121/1946.

<sup>36</sup> BFL Főkap. jel. 1946. márc. 4.

<sup>37</sup> Uo. Főkap. jel. 1946. máj. 4.

<sup>38</sup> BM Irattára Az Internálási Ügyek Központi Szervének 1946. jún. 25-i jelentése.

<sup>39</sup> Fővárosi Közlöny 1946. okt. 14. 1.160–1.163. 1946. 47. sz.

A főváros és az ország teljes felszabadtítása közötti időszakban Budapesten 1547 nyilast, 196 volksbundistát és 126 egyéb gyanúsítottat internáltak. Június közepére a létszám elérte a 9772 főt, majd számuk a nyári munkák idején fokozatosan csökkent. Október közepén a Budapestre szállított vidéki internáltak miatt ugyan meghaladta a 10 ezret (a növekedésben a közelgő választások is szerepet játszottak), de a hó végén már újra csökkent, s az év végén alig hatezer főt őriztek. Ennek oka a betegségek, a rossz élelmezési helyzet, s a közelgő tél volt. A csökkenés azonban csak relatív volt, mert az internálási eljárás nem szorult háttérbe, amit az is bizonyít, hogy júliusban 511, augusztusban 1045, októberben 956 új internáltról tudunk.

Összességében 1945-ről megállapítható, hogy az internálást szabályozó rendelet következményeként a munkás és paraszt internáltak zöme – gazdasági és politikai megfontolásokból – szabadlábra került. Nemenkénti megoszlásukról csak szórvány adatokkal rendelkezünk: a férfiak és nők száma 1945 novemberében 6745 és 1891, decemberében 5157 és 853, 1946 februárjában 3803 és 727, míg októberben 3313 és 656 volt. Társadalmi-foglalkozási összetételükre és korábbi politikai elkötelezettségükre információt szolgáltat a már jelzett 1945 júniusi rendelet, mely szerint internálni kellett mindazokat, akik 1941. június 22-ét követően léptek be a Nyilaskeresztes Pártba, kivéve azokat a munkásokat és kisparasztokat, akik a rendeletben meghatározott időnél kevesebb ideig voltak a párt tagjai. (A párttagságot 60 napi bélyegfizetésben állapította meg a rendelet.) Internáltak azokat a nyilas párttagokat is, akik a német megszállást megelőzően a párt szervezői és vezetői voltak, de bűncselekményük nem merítette ki a vádemelés kritériumát. Hasonló büntetést vont maga után a Magyar Megújulás Pártjában, a Festetich- és a Pálffy-féle pártokban való szereplés és tagság, de az egyszerű munkás tagoktól eltekintve ez várt a Nemzeti Munkaközpont tagjaira is. A MÉP „jobbszárnyán” elhelyezkedők, a párt irányítói ugyancsak internáltattak, miként a felosztatott fasisztának minősített egyesületek, pártok és intézmények tevékeny szerepet játszott vezetői is, ha nem voltak átadhatók a népgyűszségnek.

Azokat a pártönkívvli személyeket, akik magatartásukkal bármilyen előbb említett reakciók cél ekéréséhez segítséget nyújtottak, így mindazokat, akik a politikai üldözötteket, azaz az illegálisban élő kommunistákat és az ellenállási mozgalom tagjait tevékenységükben gátolták, internálni kellett.

Internáltak a feljelentöket, a besúgókat, valamint azokat a korcsmárosokat, trafikosokat, borbélyokat stb., akik a közösséggel való közvetlen kapcsolatuk során elsőrendű terjesztői voltak a fasiszta propagandának akkor is, ha a német megszállás előtt vagy után léptek be vagy ki a szélsőjobb oldali pártokba, illetve pártokból.

Politikai összetételükre a BRFK PRO első évi tevékenységéről készített összefoglaló ad adatokat. 1946. február 13-ig az őrizetbe vett 33 960 gyanúsítottból 16 949-et, közel 50%-ukat internáltak. Az őrizetbe vettek és az internáltak bűncselekmény szerinti megoszlása közel azonosnak tekinthető, így a valamennyi őrizetbe vett bűncselekmény szerinti megoszlását elfogadhatjuk az internáltakra jellemzőként is: zömük volksbundista és szélsőjobb oldali pártok tagja volt.

*Az őrizetbe vettek bűncselekmény szerinti megoszlása]fő*

nyilas- vagy más szélsőjobb oldali párttag	18 699
volksbundista	3 888
imrédysta (KABSZ-tag)	228
turulos	86
képviselő	42
fasiszta pártvezér	150
egyéb politikai bűnöző	5 040
háborús bűnös	5 472

1946 áprilisától ismét emelkedett a táborkban levők száma, annak ellenére, hogy a tábork száma csökkent, Budapesten és környékén 18 ezer internáltat tudtak őrizni és dolgoztatni.<sup>40</sup> Ősszel, párhuzamosan az internálások revíziójával, létrehozták a Belügyminisztériumban az Internálási Ügyek Központi Szervét, s a továbbiakban az ország egész területéről a Központi Internálótáborba szállították az internáltakat. Számuk alakulásáról a későbbi időszakból is csak szórvány adatokkal rendelkezünk. 1947-ben pl. a 28 területi államvédelmi osztály 595 főt internált szeptember 1-ig.<sup>41</sup>

*Az internáltak számának alakulása a Központi Internálótáborban 1948–1949-ben/fő*

Hónap	1948	1949
I.	.....	2378 <sup>47</sup>
II.	.....	2544 <sup>48</sup>
III.	1626 <sup>42</sup>	2177 <sup>49</sup>
IV.	1415 <sup>43</sup>	2210 <sup>50</sup>
V.	.....	2086 <sup>51</sup>
VI.	.....	1863 <sup>52</sup>
VII.	.....	1704 <sup>53</sup>
VIII.	2043 <sup>44</sup>	1705 <sup>54</sup>
IX.	.....	1721 <sup>55</sup>
X.	.....	.....
XI.	2072 <sup>45</sup>	.....
XII.	2348 <sup>46</sup>	.....

1948 elejére még tovább csökkent az internáltak száma, akiknek 37,2%-a (604 fő) politikai okból volt internált, s közel felük munkás volt. 1948 kora ősztől fokozatosan emelkedett a számuk, hogy az 1949 tavaszi munkák idejére csökkenjen, majd a nyári időszakra tovább apadjon, s azután ismét lassan emelkedjék.

<sup>40</sup>BFL BNB iratai – Iktatott iratok 1.050/1945., valamint Fővárosi Közlöny 1945. szept. 25. 634–636. 1945. 60. sz.

<sup>41</sup>BM Irattára 2.115/1947.

<sup>42</sup>BFL Főkap. jel. 1948. ápr. 12.

<sup>43</sup>BM Irattára 3.162/1948.

<sup>44</sup>BFL Főkap. jel. 1948. aug.-ról.

<sup>45</sup>Uo. Főkap. jel. 1948. nov.-ról.

<sup>46</sup>Uo. Főkap. jel. 1948. dec.-ről.

<sup>47</sup>Uo. Főkap. jel. 1949. jan.-ról.

<sup>48</sup>Uo. Főkap. jel. 1949. febr.-ról.

<sup>49</sup>Uo. Főkap. jel. 1949. márc.-ról.

<sup>50</sup>Uo. Főkap. jel. 1949. ápr.-ról.

<sup>51</sup>Uo. Főkap. jel. 1949. máj.-ról.

<sup>52</sup>Uo. Főkap. jel. 1949. jún.-ról.

<sup>53</sup>Uo. Főkap. jel. 1949. júl.-ról.

<sup>54</sup>Uo. Főkap. jel. 1949. aug.-ról.

<sup>55</sup>Uo. Főkap. jel. 1949. szept.-ről.

Annak ellenére, hogy 1947-re nem rendelkezünk összefoglaló adattal, bizonyos tencenciát mutathatunk ki az évenkénti legmagasabb, internáltakra vonatkozó adatok alapján:

1945–1946 február	16 949 fő
1946	5 403 fő
1947	... (595 + ?)
1948	2 348 fő
1949	2 544 fő

A háborút követő magas szám nemcsak abból következett, hogy hány személlyel szemben kellett eljárni, hanem abból is, hogy a hivatali ügymenet során legelőször a politikai rendőrség került kapcsolatba a múlt vélt bűnöseivel, s csak ezt követően járhatott el velük szemben a többi bűnüldöző hatóság. Így azok működésének ez a preventív eljárás részben előfeltételévé is vált. A stabilizálódással párhuzamosan számuk csökkent, ebben azonban egyéb ok is közrejátszott. Nevezetesen: 1945-ben az internáltak negyedét a Volksbund tagjai tették ki. Kitelepítésük érdemben jobban meghatározta az internáltak számát, mint az internáltak felülvizsgálata.

A közel 30 ezer Budapesten internált személy, a szórvány adatok alapján is 5–10 ezerre tehető 1945/1946-os vidéki internált létszáma alapján összességében mintegy 40 ezerre becsülhetjük az 1945–1949. közötti internáltak számát. A kifejezetten fasisztaellenes alapon internáltak (zömükben az 1945–1946-osok) ebből kb. 25 ezer körül lehettek.

#### *A német kitelepítés*

Az 1920-as népszámlálás szerint 551 221 német élt az új országhatárokon belül. Az új cenzusor közel 40%-uk a főváros környékén, az ún. „sváb-gyűrű”-ben talált maga és családja számára otthont, munkalehetőséget.<sup>56</sup> A területgyarapodások után, az 1942-es határok között már 720 291-en voltak, közülük 478 414 német anyanyelvűnek, s ebből 303 419 német nemzetiségűnek is vallotta magát.<sup>57</sup> Legismertebb politikai-társadalmi egyesületüket, a Volksbundot – annak kimutatása szerint – 30%-uk támogatásban nem részesítette, 10%-uk benne vezető szerepet vitt vagy SS katona lett, 28%-uk pedig vagy a Hitler Jugend vagy az egyesület egyszerű tagjaként fejtett ki néppellenes tevékenységet.<sup>58</sup> A fővárosi központ mellett a „sváb gyűrű”-ben önálló Volksbund-csoporttal rendelkezett 1940-től Csillaghegy, Pesthidegkút és Soroksár, 1941-től Budafok, Buda-tétény és Csepel, 1942-től pedig Kispest, Pestszenterzsébet, Pestszentlőrinc és Rákospalota.<sup>59</sup> Ugyanakkor az agglomeráció peremén, Dunabogdányban, Pátyon, Zsámbékon vagy messzebb, pl. Ceglédbercelen is szép számmal kapott támogatást az egyesület.<sup>60</sup> 1944/1945 fordulóján a magyarországi németiséget jelentős vérveszteség érte, s az áttelepülés, az SS toborzások és a menekülők áradata hatására az 1943-ban még 300 ezres Volksbund-létszám negyedmillióra csökkent.<sup>61</sup>

Ezek a statisztikai adatok – a magyarországi németek egy részének „V. hadoszlop” szerepe és mindenki által ismert tevékenysége mellett – azt mutatják, hogy nem kis problémát vállaltak magukra az illetékes magyar hatóságok a kitelepítés végrehajtásában. Ismeretes, hogy a benesi poli-

<sup>56</sup> *Tilkovszky Lóránt*: Ez volt a Volksbund Bp., 1978, 357–361.

<sup>57</sup> Magyar Statisztikai zsebkönyv Bp., 1947, 58.

<sup>58</sup> *Sulyok Dezső*: A magyar Tragédia I. (A Trianoni béke és következményei) Newark, 1954, 205. A szerző a Szepessy Géza által összeállított 1945. nov. 26-i Népgondozó Hivatal-i jelentést használja.

<sup>59</sup> BFL A Budapesthez csatolt városok és községek alapszabály gyűjteménye.

<sup>60</sup> Uo. Bp. Nb. A büntetőperek jelentős hányada foglalkozik az agglomeráció volksbundistáinak ügyeivel.

<sup>61</sup> *Fehér István*: Politikai küzdelmek Tolna megyében a második világháború végén. Szekszárd, 1968, 219.



tika a csehszlovákiai magyarság kitelepítésével kívánta összekötni a magyarországi németek kitelepítését. A csehszlovák állam nemzeti stabilizálásának konkrét következménye egyrészt a magyarok csehszlovákiai, másrészt a németek magyarországi kitelepítése lett.<sup>62</sup> Ebben a szellemben fogant már a korábban jelzett internálási, majd a kitelepítési rendelet. Így a német fasiszta és nem fasiszta lakosság kitelepítése több lett, mint a fasiszmus maradványainak felszámolását szolgáló intézkedés.

1945 februárjában a Szatmár megyei németek egy csoportját már eltávolították az országból,<sup>63</sup> s március végén már Békásmegyeren is folyt a németek internálása.<sup>64</sup> Budapesten a volksbundistákat és nyilasokat együtt internálták, mert a környező településeken, ahol nem működött helyi Volksbund-csoport, az ottani németek jelentős számban a Nyilaskeresztes Pártba léptek be.

1945. május 5-én létrehozták a Népgondozó Hivatalt, melynek elsőrendű feladatát, a „haza-települő” magyarság letelepítése mellett a német kitelepítés előkészítése (majd részben végrehajtása) jelentette.<sup>65</sup> Nem sokkal ezt követően pártközi értekezleten foglalkoztak a „sváb-kérdés”-sel, s a pártok vezetői – a Budapesti Nemzeti Bizottsághoz hasonlóan – elvetették a németekkel szemben a „náci módszerek”, a kollektív felelősségre vonás elvét, de kimondták, hogy a fasiszta németeknek bűnhődniük kell.<sup>66</sup>

A németellenes megnyilatkozások azonban már a földreform-rendelettel kezdetüket vették, mivel az lehetővé tette a nyilasok, hazaárulók és volksbundisták földjeinek elkobzását. 1946. szeptember 26-ig az elkobzott földek száma és nagysága a volt tulajdonosok bűncselekményei szerint országosan így alakult:

terület neve	Hazaárulók és nyilas tulajdonosoktól		Volksbundista	
	száma	kh. nagyság	száma	kh. nagyság
Dunántúl	972	100 403	25 297	126 815
Alföld	2710	170 179	7 644	48 656
Észak	156	17 117	367	1 310
Összesen:	3838	287 699	33 308	176 781 <sup>67</sup>

A földreform előzetes eredményei tehát összekapcsolódtak több mint 33 ezer német előzetes megbüntetésével, aminek helyi intenzitása egybeesett a magyarországi németiség települési megoszlásával. A német lakosság a Dunántúlon dominált. Zömében olyan falvakban lakott, ahol a lakosság 50%-át tette ki, s ilyen a Dunántúlon közel 420 volt. Különösen jelentős gócnak számított a „Schwäbische Türkei” (Baranya, Somogy és Tolna megyék) területe.<sup>68</sup>

Az 1945. május 31-én Budapestre érkezett SZEB-elnök, Vorosilov marsall és Puskin követ is állást foglalt a németek kitelepítésében. A magyar kormány azonban csak 200–250 ezer főt kívánt kitelepíteni.<sup>69</sup>

<sup>62</sup> *Korom Mihály*: A magyar népi demokrácia első éve (a továbbiakban: Népi dem.) Valóság, 1984. 3. 4–5.

<sup>63</sup> *Balogh Sándor*: Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945–1947. Bp., 1975, 150–151.

<sup>64</sup> BFL Békásmegyer nagyközség iratai.298/1945.

<sup>65</sup> Magyar Közlöny Bp. 1945. máj. 10. 1945. 26. sz.

<sup>66</sup> Szabad Nép 1945. máj. 16. 2.

<sup>67</sup> Földreform 1945. Tanulmány és dokumentumgyűjtemény Bp., 1965. A 2. sz. táblázat adatai alapján.

<sup>68</sup> *Tihanyi Józsefné*: Telepítések Tolna megyében. Bp., 1979, ELTE szakdolgozat, 2–3.

<sup>69</sup> *Sulyok Dezső* i. m. 207. Gyöngyösi 1945. máj. 26-i levele a SZEB-hez.

Az internálási, majd a földbirtok rendelet életbe lépésével tehát megkezdődtek a németellenes eljárások. A birtokelkobzásokban a megyei földbirtokrendező tanácsok hozták a határozatokat.<sup>70</sup> A végrehajtás azonban igen zilált körülmények között zajlott le, mert nehéz volt bizonyítani a Volksbund-tagságot. Az elkészült tagnyilvántartások hiányosak voltak, ezeket a községek sváb lakosságának közléseivel egészítették ki. Ezekben az információkban – melyeknek megszerzésében sokszor az önkényeskedés is szerepet kapott – nemigen lehetett megbízni, mert a javaslatokat tevő községi földigénylő bizottságok maguk is érdekeltek voltak. Voltak falvak, ahol mindenből Volksbund-tagot kreáltak, míg másutt a németek egymást védelme következtében a valós helyzetre alig jellemző adatok kerültek be a nyilvántartásba.<sup>71</sup>

A német lakosság nemzethű szempontból történő vizsgálatát – a 3820/1945. M.E. sz. rendelet – az e célra létrehozott járási bizottságokra bízta.<sup>72</sup> Ezek munkáját a lassúság jellemezte, mindössze 70 ezer német felülvizsgálata történt meg 1945. november közepéig.<sup>73</sup> A Népgondozó Hivatal rövid fennállása alatt sem tudott teljes mértékben felnőni a feladatokhoz, amelyek körültekintést, lelkiismeretes határozatokat és főleg becslétes végrehajtást igényeltek.

A Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-án úgy döntött, hogy Magyarországról közel félmillió fő kitelepítését teszi lehetővé. A SZEB magyarországi képviselője erről 10 nappal később tájékoztatta a magyar kormányt.<sup>74</sup> A németiség „igazolása” mellett párhuzamosan megindult a kitelepítés előkészítése is. A belügyminiszter már jóval korábban, 1945. július 17-én közölte a fasiszta németekre vonatkozó elvárásait a Népgondozó Hivatallal.<sup>75</sup> Előbb három jegyzék készült, melyeken a budapesti, a vidéki és az ismeretlen lakhelyű Volksbund- és Deutsche Jugend-vezetőket tüntették fel.<sup>76</sup> Majd 1945. december 29-én kiadta a kormány az 12 330 és a 12 340/1945. M.E. sz. rendeleteket,<sup>77</sup> melyekben egyrészt a magyarországi német lakosság Németország amerikai megszállási zónájába telepítésével, másrészt a magyarországi német lakosoknak Németországba történő áttelepítésével kapcsolatos bűnvádi eljárási rendelkezésekben intézkedett. Szemben az eredeti elképzelésekkel, 1946. január végére a tervezett 25 ezres létszám helyett mindössze 3866 személyt telepítettek ki. Ennek oka a kitelepítésre kötelezettek érdekében tett lépésekben keresendő. E viszonylagos kudarc miatt 1946. június 27-én megszüntették a Népgondozó Hivatalt, s a kitelepítés lebonyolítása a Belügyminisztérium hatáskörébe került.

1946 nyarán a belső problémák mellett alapvetően a nemzetközi helyzetben bekövetkezett változások miatt állt meg a kitelepítés. Ennek hatására a belügyminiszter úgy intézkedett, hogy rendőrhatalósági őrizetet vagy felügyeletet vont maga után, ha valaki a Volksbund tagja volt, ha valaki „... a háborús események során az akkori Német Birodalom területére távozott és 1946. szeptember 1-e után a mai Magyarország területére visszaérkezett...”, illetve azok esetében, akik ugyan a jelzett időpont előtt hazatértek, de „... az 1944. március 19. napját megelőző időben a fegyveres SS-alakulatoknak tagjai...” voltak, illetőleg a német megszállás után – az 1941-ben tartott népszámlálás alkalmával nemzetiségre és anyanyelvre vonatkozó vallomás alapján – az SS-be besoroztattak, s fegyveres szolgálatot teljesítettek. Súlyosbító körülményt jelentett az elbírálásnál az októli függetlenül a Harmadik Birodalomba távozás, valamint a Volksbund- és SS-tagság.<sup>78</sup>

Ezt a belügyi intézkedést többek között az USA 1946. január 3-i döntésének következményei is szükségessé tették. Az amerikaiak azért állították le az épphogy megkezdődött kitelepítést, mert „... az eredeti feltételek mellett nem tudnak több németet fogadni...” Augusztus 22-én

<sup>70</sup> Magyar Közlöny Debrecen, 1945. márc. 15. 1945. 10. sz.

<sup>71</sup> UMKL Országos Földbirtokrendező Tanács iratai; Telepítési hivatal iratai – 50.558/1945.

<sup>72</sup> Magyar Közlöny, 1945. júl. 1. 1945. 65. sz.

<sup>73</sup> Balogh Sándor i. m. 152.

<sup>74</sup> Uo. 152–156. A Népgondozó Hivatal tervei szerint 1946. aug.-ig ennél kb. 50 ezerrel kevesebb főt telepítettek volna ki.

<sup>75</sup> UMKL Külügyminisztérium iratai Békeelőkészítő Osztály iratai 40.160/1945/Be. A BM 5.209/1945. eln. utasítása 1945. júl. 17.

<sup>76</sup> Uo. IM iratai IM X. Tat 7.776/1945. Kimutatások.

<sup>77</sup> Magyar Közlöny 1945. dec. 29. 1945. 211. sz.

<sup>78</sup> BM Irrattára A BM 330.001/1946/IV/4. rendelete.

született meg az újabb megegyezés, amely a magyar állam számára súlyos gazdasági és pénzügyi feltételeket tartalmazott,<sup>79</sup> de a még fennálló valutáris problémák miatt a kitelepítés csak 1946. november 10-én indult meg ismét.<sup>80</sup> Húsz nappal később az USA újólag leállította, most már Németországban levő több mint százezer kitelepített élelem, tüzelőanyag és lakáshiányával indokolta a kitelepítés felfüggesztését.<sup>81</sup> Ezt előzetesen már november 16-án közölték a Nagy Ferenc-kormány, tehát nem egészen egy héttel a kitelepítés megindítása után.<sup>82</sup> A magyar kormány hiába tett eleget az amerikai követeléseknek, mely szerint minden 20 évnél idősebb német 500, annál fiatalabb 200 márkát, ruházatot, 10 napra szóló élelmet kapott, egyre kilátástalanabbá vált a megállapodásban említett létszám, a 90 ezer fő kitelepítése.<sup>83</sup> Ráadásul 1946 végén egy újabb probléma is jelentkezett: megkezdődött a kitelepítettek visszaszivárgása. 1947. február 27-ig – a különböző helyen bujkálókat nem számítva – 597 személy tért vissza, közülük 18 engedéllyel, a legtöbben, több mint fele Baranyába.<sup>84</sup>

A kormány jegyzékben tiltakozott az újbóli felfüggesztés miatt, hiszen mindössze 4296 főt telepíthettek ki 1946. november 10-től. Az amerikai indokok jogosságát elismerte a kormány, de nem vette tudomásul a kitelepítések ezen túlmenő leállítási jogát és ragaszkodott ahhoz, hogy 1947. április 1-ig a kitelepítésre váró németeket az amerikai zónába fogadják be.<sup>85</sup> A tiltakozó jegyzék megküldésével egyidőben a szovjet hatóságokhoz is fordult a magyar kormány. A szovjet válasz a kérés amerikaiaknál való támogatásának ígérete mellett lehetőséget adott arra, hogy a kitelepítésre kijelöltek a németországi szovjet megszállási övezetben kapjanak elhelyezést.<sup>86</sup> A szovjet hatóságokhoz küldött magyar jegyzék ismertette az amerikai manővereket, s rámutatott, hogy a sürgős kitelepítés mind közbiztonsági, mind politikai okok miatt szükséges, ugyanis azt egyrészt a magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezményből fakadó kötelezettségek, másrészt a közelgő választások indokolják. A szovjet válaszijegyzék elismerte ezen igények jogosságát, s hozzájárult a kitelepítési folyamat mielőbbi lezárásához.<sup>87</sup>

Valójában hány németet telepítettek ki? Jeleztük, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány 200–250 ezer főt kívánt kitelepíteni. Egy két évvel későbbi előterjesztésben, melyet Rajk a Gazdasági Főtanácshoz küldött, már 310 ezer németről tett említést,<sup>88</sup> de ezen adat mögött sem húzódt meg a kollektív felelősségre vonás elve, mint az 1945. novemberi SZEB jelzésben, amely félmillió német kitelepítését tette volna lehetővé. 1946. július végéig kb. 121 ezer, 1946 novemberében további 6000 főt telepítettek ki, tehát 183 ezer német várta sorsának eldőlését. A szovjet kormány 50 ezer fő kitelepítéséhez járult hozzá, s ezeket 1947. augusztus 1-től indították útba a németországi szovjet zónába, tehát 133 ezer fő Magyarországon maradt, s a kitelepítés 1948 elején végleg lezárult.<sup>89</sup>

<sup>79</sup> *Izsák Lajos*: Pártharcok Tolna megyében 1945–1948 (Tanulmányok Tolna megye történetéből VI.) 82.

<sup>80</sup> Napló, IV. k. 296–297. Rajk válasza Hajdu interpellációjára 1946. nov. 29-én.

<sup>81</sup> BM Irattára 8.125/1946/Eln. A magyarországi SZEB mellett működő amerikai képviselő, Weems dandártábornok 1946. nov. 9-i levele Szviridov altábornagyhoz, a SZEB magyarországi elnökének helyetteséhez.

<sup>82</sup> Uo. Szviridov levele Nagy Ferenchez 1946. nov. 16-án.

<sup>83</sup> Napló, V.k. 1.038–1.041. Krancz Pál 1947. febr. 26-i felszólalása.

<sup>84</sup> BM Irattára 25/1947/Eln. 1946. dec. 21.

<sup>85</sup> Uo. 8.125/1946/Eln. A magyar kormány átirata Weems dandártábornokhoz 1946. nov. 27-én.

<sup>86</sup> Napló, VII.k. 774. Dinnyés Lajos 1947. jún. 10-i beszéde.

<sup>87</sup> BM Irattára 5.842/1947. Rajk levele Szviridovhoz 1947. júl. 19-én, valamint *Komanovics József*: Telepítések Baranyában. Kitelepítés, betelepítés, lakosságcsere 1945–1948. Kandidátusi disszertáció, 140–141.

<sup>88</sup> Uo. 6.105/1947. A Gazdasági Főtanács számára készült előterjesztés a szlovákiai magyarok elhelyezése érdekében szükséges német kitelepítés kapcsán. 1947. júl. 28.

<sup>89</sup> 1947. okt. 17-én ugyan megjelent a 12.200/1947. Korm. sz. új rendelet a németországi kitelepítésről, mely az anyanyelv primátusát emelte ki, s benne bizonyos vonatkozásban – elsősor-

A kitelepítettek pontos végső számát hivatalos helyen sohasem hozták nyilvánosságra. Egyes szerzők 110–125 ezerre,<sup>90</sup> míg mások – a háború végén eltávozottakkal együtt – 230 ezerre becsülik.<sup>91</sup> Valójában 177 ezerről biztosan tudjuk, hogy kitelepítették, 50 ezer esetben forrásaink töredékesek,<sup>92</sup> de megítélésünk szerint a 225–230 ezres adat elfogadható.

A fasisztaellenes kötelezettségként végrehajtott német kitelepítés a gyakorlatban sajátos elemekkel bővült, s messze nem úgy következett be, ahogyan azt a magyar kormányok javasolták. Torzulásában, kivitelezésének esetenkénti drasztikus voltában éppúgy szerepet játszott a háború borzalmainak emléke, a meg nem értés, a felfokozott nacionalizmus, mint a nemzetközi helyzet alakulása. A magyarországi németiség emberi és állampolgári jogkorlátozását az 1949. évi alkotmány szüntette meg.

### *Az igazolások*

Mind az igazoló bizottságok, mind a tevékenységüket és feladataikat részben már más szempontok és elvárások alapján is folytató B-lista bizottságok működése számos problémát vont maga után, s ezek szorosan összefüggtek nemcsak a világháborút követően meghirdetett antifasiszta programmal, valamint demokratikus társadalmi újjárendeződéssel, hanem a magyar politikai spektrum „pozitív elszíntelenedés”-ével is. Az igazoló bizottságok működésében is jelentős szerepet játszott a főváros néphatalmi szerve, a BNB, amely a különböző igazolási rendeletek alapküldetéseinek elkészítésében komoly feladatokat látott el.<sup>93</sup> Ezt akkor is jeleznünk kell, ha a 15/1945. M.E. sz. rendelet korábban keletkezett,<sup>94</sup> míg átdolgozott, az élethez jobban alkalmazkodó változatának alapküldetése már a fővároshoz kötődik.<sup>95</sup>

A kormány első igazolási rendelete előírta minden közalkalmazott 1939. szeptember 1. utáni tevékenységének felülvizsgálatát, rendelkezett az igazoló bizottságok felállításáról stb. Budapesten a BNB számos esetben foglalkozott az igazolásokkal, kezdve az újságírók igazolásától<sup>96</sup> a magánvállalatokhoz és intézményekhez kiküldendő igazoló bizottságokon át a fővárosi alkalmazottak igazolásáig.<sup>97</sup>

Mivel magyarázható a köz- és magánalkalmazottakkal szembeni erőteljes fellépés? A különböző kormányintézkedések végrehajtásával a Horthy-rendszer egyik alapvető társadalmi bázisát képező réteg befolyása nem sokáig érvényesülhetett, így a közigazgatási pozíciókhoz, azaz a végrehajtó hatalomhoz való ragaszkodásuk az utolsó mentőváltást, a munkalehetőséget is jelentette számukra. A múlt rendszer jelentős politikai és társadalmi erői húzódtak meg a közigazgatási alkalma-

---

ban a családcentrikusság és az együttélés hangsúlyozása miatt – a kollektív felelősség elve is kimutatható, a gyakorlatban mégis csak az összeírás készült el. Budapesten pl. 5000 főből 1354 kitelepítést javasolták, de ezt nem hajtották végre. Magyar Közlöny, 1947. okt. 17. 1947. 248. sz., valamint BFL Az Országos Nemzeti Bizottság iratai (a továbbiakban: ONB iratai) 175/1948., uo. A II. ker. Nemzeti Bizottság iratai Az 1948. nov. 8-i jegyzőkönyv.

<sup>90</sup>Balogh i. m. 154.

<sup>91</sup>Sulyok i. m. 207–209. (Szerinte 1946. dec. végéig Magyarországról 175 591 fő érkezett az amerikai zónába, később 50 ezer a szovjet zónába. Így az összlétszámot ő is 225–230 ezer főben adja meg.) valamint Népi dem.. 5.

<sup>92</sup>Egyes esetekben a kitelepítési jegyzéken szereplők, míg más alkalommal csak a kitelepíteteket szállító szervezetyeken utazók adatai ismertek.

<sup>93</sup>Dr. Riesz István: A szociáldemokrácia és a nemzeti bizottságok Bp., é.n., 153–157.

<sup>94</sup>Magyar Közlöny (Debrecen) 1945. jan. 4. A rendelet 10-én lépett hatályba.

<sup>95</sup>Uo. Bp., 1945. máj. 2. Az 1.080/1945. M.E. sz.

<sup>96</sup>A Budapesti Nemzeti Bizottság jegyzőkönyvei 1945–1946 (a továbbiakban: BNB jkv.) szerk.: Gáspár Ferenc és Halasi László, Bp., 1975. 25. – 1945. febr. 2. V/6–1945.

<sup>97</sup>Források Budapest múltjából IV. 1945–1950. (a továbbiakban: Források IV.) szerk.: Gáspár Ferenc, Bp. 1973. 67.

zottak között, s úgy az új népi szervek egyik legfőbb feladatát képezte a hatalomból való kiszorításuk.

Az igazoló bizottságok tevékenységének teljes feltárására ez alkalommal nincs lehetőségünk, sőt vizsgálódásunk Budapest-centrikus. Ugyanis az országban működött bizottságok határozatait nem hozták nyilvánosságra sem összesítve, sem külön-külön, de még a fővárosi adatok is töredékesek, noha Nagy-Budapesten több százezer határozatot hozott a 600-nál is több igazoló bizottság. A fővárosi bizottságok a Budapest felszabadítását követő másfél hónap alatt létrejöttek. Megalakult az Igazoló Bizottságok Titkársága, megkezdte működését a Központi I., II. és III. sz. Bizottság. A később felállított bizottságoknak három nagy csoportját lehet megkülönböztetni: a közhivatalok és közintézmények, az ipartestületek, szak- és érdekképviseleti szervek, valamint a gyárak, bankok, részvénytársaságok igazoló bizottságait. Az első hat hét alatt 387 bizottság szervezését engedélyezték, ennek ellenére Rákosi Mátyás már 1945. május 20-i beszédében az igazolások körüli lanyhaságról, hanyagságról beszélt,<sup>98</sup> s a fasiszta maradványok elleni minél teljesebb, kíméletlenebb harc megindítását szorgalmazta. Erre az igazolásoknál is lett volna lehetőség, hisz a bizottságok vizsgálat tárgyává tették a személyi adatok feltárása mellett az igazolás alá vontak vagyoni viszonyainak alakulását 1937. és 1945. január 1-e között, az 1933 óta bekövetkezett előléptetéseket, a legutolsó népszámláláskor vallott anyanyelvet, az esetleges név-visszanémetesítést, Volksbund, Wehrmacht, SS-tagságot, a német katonai és rendőri hatóságokkal való kapcsolatot és az esetlegesen Németországban eltöltött időszakok okait és céljait, a zsidótörvényekkel kapcsolatos szerepet a végrehajtásban való részvételtől a deportáltak lakásába való beköltözésig, vagyontárgyaik eltulajdonításáig (még vétel esetén is!), a nyilaskeresztes mozgalommal kapcsolatos tevékenységet, az egyéb – 1920. január 1. óta betöltött – párt- és egyesületi, valamint érdekképviseleti tagságot, kitüntetések, tudományos érdeklődést stb. A több mint 50 kérdés felölelte az igazolandó teljes életútját, s a valós adatok beírása után nem lehetett volna nehéz dönteni. A kitöltés azonban az igazolás alá vontakra volt bízva, s a „nyilatkozat”-ok igaz vagy hamis voltát – bármennyire is törekedtek az ellenőrzésre – részben az igazolandókkal szembeni bejelentések alacsony száma és az érdektelenség, másrészt az igazolások körüli huzavonának és az egyre gyakoribb visszasságok miatt nehéz volt megállapítani.

Miként az internálásoknál, úgy az igazolásoknál is a munkásokkal (azaz ki nem mondva, az esetek nagy többségében a „kisnyilasok”-kal) szemben kedvező döntéseket készítettek elő. Eleve csak azok kerültek igazolási eljárás alá, akik mint üzemvezetők vagy pedig beosztásuk folytán tisztviselői ügykörben működtek, más munkás foglalkozású személy nem volt igazolási eljárás alá vonható.<sup>99</sup> Az 1945-ben kibontakozó választási küzdelem idején a különböző jogi és közigazgatási eljárás között: az igazolások fölött is vita indult, s nem egy újság „... az igazolások csődjéről...” cikkezett.<sup>100</sup> Ezen viták tanulságai, az újjáépítés zavartalan menete, a közhivataloknak és magánvállalatoknak a nem odavaló elemektől való megtisztítása érdekében elrendelték az igazolások befejezését 1945. november 30-ig, s ha az nem volt lehetséges, a bizottságok haladékot kaptak december 31-ig.<sup>101</sup> Az év végén a megszűnt bizottságok hátralevő ügyeit is az ún. permanens bizottságok vették át, melyek a nyugatról hazatérők igazolását folytatták. A székesfővárosi alkalmazottakat igazoló bizottságok 1945. március 26. és október 26-a között 41 602 jogerős határozatot hoztak, ebből 34 019 (81,7%) „igazol” volt. Tehát csak minden ötödik személy esetében találtak valami fasiszta múlta utaló, antidemokratikus és büntetni való cselekedetet.<sup>102</sup> Az 1946. január 10-ig terjedő időszakban sem módosult lényegileg a helyzet: 42 136 jogerős határozatból 37 351 (közel 89%) az „igazol”.<sup>103</sup>

1946. január 10-én sajtótájékoztató készült a fővárosi igazoló bizottságok működéséről.<sup>104</sup> Tervezetének elkészülte és nyilvánosságra hozatala (február 21.) között azonban már éles hangú

<sup>98</sup> Rákosi Mátyás: Válogatott beszédek és cikkek. Bp., 1955, 4. bőv. kiad. 60.

<sup>99</sup> BFL Igazoló Bizottságok Titkársága iratai (a továbbiakban: IB Titk.) Az 1945. júl. 10-i körlevél.

<sup>100</sup> BNB jkv. 1945. aug. 13. XXXV/2–1945.

<sup>101</sup> BFL IB Titk. 1945. okt. 29. 22. sz. körlevél.

<sup>102</sup> Uo. Összefoglaló kimutatás a határozatokról.

<sup>103</sup> Uo. Sajtótájékoztató. 1946. febr. 21.

<sup>104</sup> Ua.

cikk látott napvilágot a Szabad Népből: „Jöjjenek a tettek!” címmel. A vezércikk az igazolások csődjéről és a B-lista szükségességéről szolt.<sup>105</sup> Igaza volt-e szerzőjének? Ha azt a belügyi állásfoglalást tekintjük mérvadónak, mely szerint az igazoló bizottságok „... minden magatartást...” kötelesek vizsgálni, nemcsak a népellenes cselekedeteket, s mindent a „... magyar nép aspektusából...”, akkor az igazoló bizottságok munkájának értékelését egyrészt periódusokra kell bontanunk, másrészt a fasizmus maradványainak felszámolásában betöltött szerepüket és azt is kell vizsgálnunk, mennyiben vettek részt a népi demokratikus átalakulás győzelemre vitelében. Az illetékes belügyi állásfoglalás szerint ugyanis az idézett álláspontokat az 1080/1945. M.E. sz. rendelet is rögzíti.<sup>106</sup> Miután e rendeletet megelőzően az igazolási eljárás csak a fasizmus maradványainak felszámolását szolgálta, ez a módosított rendelet – és Rákosi túlzó, radikális, a helyzetet figyelembe nem vevő kritikájának megfogadása – az igazolási eljárásban új korszak kezdetét jelentette. Ennek során ugyanis rendeleti úton kimondva először jelentkeztek mindazok az elvárások, melyeket csak később, a köztársaságot védő törvény szankcionált. A bizottságokra az eredeti céloktól eltérő olyan feladatokat erőltettek, amelyeknek azok nem tudtak megfelelni. E feladatok megoldatlansága vált azon támadások alapjává, melyek főleg az 1945-ös választások után jelentkeztek a magyar belpolitikában, elsősorban a közigazgatás megtisztításának követelésével. A B-lista felvetése, az igazolások egyfajta, módosított formája is ebből a közegeből fakadt. A B-lista elfogadtatása, a választási sikerein felbuzdult polgári erők agitatív tevékenységének megakasztása és a számbelileg valóban jelentős tisztviselő-réteg leépítése a belpolitikai élet mindkét pólusán disszonáns hangokkal keveredett. Egyfelől az addig elért eredmények aláértékelésével új, hatásosabbnak vélt intézkedések bevezetésének követelésével olyan fordulatot akartak kikényszeríteni, mellyel az aléltóságukból újjáéledt politikai erőket sikerül visszaszorítani. Másfelől a választások győztesei kísérletet tettek nemcsak a már elért baloldali sikerek csökkentésére, hanem a munkáspártok által taktikai okokból aláértékelt igazolások teljes megszüntetésére is (mindezt a koalíciós játékszabályok betartásával, hisz nekik „csak” egyet kellett érteníeniük az igazolási eljárások számukra is oly kedvező lezárásával).

1945 végére az iparban, kereskedelemben, közigazgatásban és közlekedésben foglalkoztatott tisztviselők létszáma meghaladta a 312 ezret,<sup>107</sup> s az MKP 1945. végi reprezentatív felmérése szerint Budapesten, a megyékben, a vidéki városokban és községekben megvizsgált köztisztviselőkből az év folyamán csak 3,1%-ot távolítottak el.<sup>108</sup> A munkáspártok minden igyekezte ellenére még nem „hevert” előttük Horthy-Magyarország, s a fasiszta maradványok felszámolásában elért részsikerek így újra előtérbe helyezték a már jól bevált gyakorlatot, a tömegmozgalmak politikai harcban történő felhasználását. Az eróviszonyok és a lehetőségek 1946 tavaszára –nyarára módosultak is.

A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján a „főváros szolgálatában álló” alkalmazottak igazolását ért kritikák csak részben állják meg helyüket.<sup>109</sup> Az igazolások megindították a tisztviselői apparátus struktúrájának átalakítását, s a B-listára – a még folytatott igazolási eljárás mellett (s nem helyette!) – a megkezdett feladat eredményeinek stabilizálása, véglegesítése várt.

Budapesten 1946. február 19-én még 33 „nyugatos” bizottság működött, a többi igazoló bizottság – nemcsak a kifejezetten fővárosi szolgálatban állókat igazolókat – befejezték munkájukat. Ugyanis ekkor kerültek igazolás alá a hadifogságból és a nyugatról hazatérő alkalmazottak. Április 15-én már 46 451 jogerős határozat volt ismert, ebből 41 060 (88,2%) „igazol” volt.<sup>110</sup> A bizott-

<sup>105</sup> Szabad Nép 1946. jan. 23. 1. 1946. 19. sz.

<sup>106</sup> UMKL IM iratai IM X. Ta 12 522/1945. A BM 1945. aug. 7-i átírata.

<sup>107</sup> Szakszervezetek Központi Levéltára Vas-Witteg Miklós levelezése – 1945. Más források 134 ezer főt említenek.

<sup>108</sup> 72 318 közigazgatási alkalmazottból 2283-at bocsátottak el, a fővárosban 50 795-ből 1686-ot. Közli: *Habuda Miklós: A magyar szakszervezetek a népi demokratikus forradalomban 1944–1948. Bp., 1971, 145.*

<sup>109</sup> A B-lista alátámasztása érdekében még az igazolások egyik legjobb ismerője, dr. Beér János tisztifőügyész is úgy nyilatkozott, hogy a „... nem igazoltak száma csak 2 és 5% körül mozgott.” L. *Beér János: A magyar bürokrácia és a reakció, Társadalmi Szemle, 1946. febr. 87–93. I. évf. 2. sz.*

<sup>110</sup> BFL IB Titk. Iktatatlan iratok Az igazoló bizottságok tevékenységéről készült jelentés.

ságok munkahely szerint hozott határozatainak vizsgálata értékes támpontokat nyújt a fővárosi tisztviselők politikai arculatának megítéléséhez. A Központi Városházán dolgozók 91%-át (10 684-ből 9876-ot), a BSZKRT alkalmazottainak viszont csak 85,2%-át (13 542-ből 11 554-et), a közkórházi orvosok 82,4%-át (530-ből 437-et), míg a Községi Takarékpénztár tisztviselőinek csak 64,8%-át (364-ből 236-ot) igazolták. A kerületi eljárásoknál (az I. és a II. ker. kivételével, ahol 83,7 és 85,1% volt az arány) mindenütt 90% felett volt az „igazolt” határozatok száma. Ezek az adatok azt mutatják, hogy az igazolások csődjéről alkotott nézeteket finomítani kell. Jól tükröződik a határozatokban a BSZKRT-ra jellemző (mind bal-, mind szélsőjobboldali) polarizáltság, az orvosi kar jelentős részének MONE-tagságából fakadó helyzete, a Községi Takarékpénztárban dolgozók keresztény-nemzeti elkötelezettsége.

Az igazságügyminiszter az igazolások terén elért eredményeket elégtelennek tartotta és a demokratikus pártok segítségét kérte. Miután az igazolási ügyek száma csökkent, 1946. augusztus 15-tel megszüntették a még működő bizottságokat és a munkájukat koordináló titkárságot, az egységes irányítás érdekében létrehozták a BNB Igazoló Bizottságok Központi Titkárságát,<sup>111</sup> s újonnan I–XXII. bizottságot állítottak fel. Ezek 1947 tavaszáig összesen 21 ezer határozatot hoztak,<sup>112</sup> s az év végén az 5665 jogerős határozatból 5087 (89,7%) „igazolt” volt.<sup>113</sup>

1947 közepére – főleg a kiszagda oppozíció felszámolása után – adottá váltak a feltételek a népi demokratikus forradalom győzelméhez. Az államhatalom centralisztikus kiépítését jelezte a Minisztertanács 1947. március 28-i határozata az igazolási eljárás felfüggesztéséről, ugyanis az új, 1947. augusztus 8-án kihirdetett 10 000/1947. Korm. sz. rendelet az igazoló bizottságok megalakításával már az igazságügyi tárcát, s nem a néphatalmi szervet bízta meg. A felfüggesztéskor a fővárosban még 11 361 ügy volt folyamatban.<sup>114</sup> 1946. augusztus 12. és 1948. október 31. között mintegy 85 ezer igazolási ügyre került sor Budapesten,<sup>115</sup> mikor is a 11200/1948. Korm. sz. rendelet az igazolási eljárást végleg megszüntette.<sup>116</sup> Akiknek ügyében még nem született jogerős határozat, azoknak „Nyilatkozat”-ára rávezették, hogy „... igazoló nyilatkozatát benyújtotta, de ügyében az igazoló eljárás ... megszűnt.”<sup>117</sup>

A polgári kibontakozás híveinek veresége után sor került az igazolás alá vont, de nem igazolt személyek „rehabilitáció”-jára. Az egyes joghátrányokat – feddést, áthelyezésből és előléptetésből kizárást, valamint vezető állásra alkalmatlanságot kimondó határozatok érvényét – megszüntették.<sup>118</sup>

Összefoglalva a budapesti igazolásokról írtakat megállapítható, hogy 131 ezernél több esetben hoztak határozatot (becslésünk szerint ennek többszöröse lehet a feldolgozatlan iratanyagban), közülük 52 116 (46 451 + 5665) fő összetételéről adatokkal is rendelkezünk. Az eljárás alá vontak 88,5%-át igazolták (46 147 fő), 2,49%-át (1301 fő) állásvesztésre „ítélték”, 326-ot nyugdíjaztak, 95-től megvonták az iparendélyt, míg 111 alkalmazott ügyét áttették a Budapesti Népügyészséghez. Eredeti foglalkozásából összesen 1833 főt mozdítottak el, 3,51 százalékot. Ez az adat valamivel magasabb az MKP reprezentatív felmérésében Budapestre vonatkozóán (3,31%), s a dr. Beer által említett értékeknek (2 és 5%) sem az alsó határánál van.

Megítélésünk szerint azonban nem a legradikálisabb határozatok kiválogatásával kell az igazolási eljárást vizsgálnunk, hanem valamennyi határozatot egységesen. S noha igaz, hogy a forradalmi átalakulás idején csak az előbbieken említettek voltak a legfontosabbak, az a tény, hogy az „iga-

<sup>111</sup> Uo. ONB iratai. Vegyes iratok. Az 1946. aug. 9-i pártközi értekezlet jegyzőkönyve.

<sup>112</sup> Uo. IB Titk. 26. sz. körlevél. 1946. aug. Előbb csak 17 bizottság felállítását tervezték.

<sup>113</sup> Uo. BNB iratai. Iktatott iratok 2289/1947. 1947. jan. 9.

<sup>114</sup> Uo. 2.295/1947. Az IM T. 1.164/1947/III/28. leirata, valamint UMKL NOT iratai 1947. Eln. I.A. 12. Az IM X. 25.565/1947. sz. ügyirata.

<sup>115</sup> A BFL-ben őrzött iratok és iktatókönyvek alapján. Ezek részletes feldolgozása még nem történt meg.

<sup>116</sup> Magyar Közlöny 1948, 243. sz. 11.200/1948. Korm. sz. rendelet.

<sup>117</sup> BFL Polgármesteri Ügyosztályok Központi Irattára 19.257/1948–I. A 4.022/1949. Korm. sz. 1949. máj. 6.

<sup>118</sup> A Szaktanács Gazdasági és Statisztikai Közlönye 1946. okt.

zolt” határozatok nem érték el a 90%-ot, mutatja az igazoló bizottságok törekvését az eléjük kerülők differenciált értékelésére.

A munkáspártok az igazolási eljárások eredményét nem tartották kielégítőnek. Így került sor a létszámcsokkentésre, a B-listázásra. Ez egy fasiszta maradványokat felszámolni igyekvő eljárás „eredménytelenségének” ürügyén végrehajtott közigazgatási szankció volt, melyben ugyan egy ideig a folyamat kezdeményezőiként és véleményezési jogkörrel a nemzeti bizottságok is részt vettek, de a munkáspártok célja a B-listával már messzebbre tekintő volt. Ezzel az adminisztratív intézkedéssel nemcsak a múlt rendszer népellenes és háborús bűnös tagjait, hanem polgári nézeteket képviselő széles rétegét is igyekeztek eltávolítani a köz- és politikai életből. Már nem a faszizmus maradványainak felszámolásáról, hanem annál többről volt szó. A B-listázottakról – a revízió, valamint a végleges összefoglaló adatainak hiányában – csak egy 1946 októberi adat áll rendelkezésünkre, s ez 62 ezer főről tett említést.

Az igazolások és a B-lista során – töredék adataink szerint – közel 6 ezer ember kapott valamilyen negatív igazoló határozatot, s ennek több mint tízszeresét teszik ki a B-listázottak, azaz összesen közel 70 ezer közigazgatási alkalmazottat érintettek ezek az eljárások. Pontos képet a vidéki, valamint a többi fővárosi igazolás alá vont személyenkénti feldolgozása, s a B-lista valamennyi dokumentumának értékelése adhat.

### *A népbíráskodás*

„A népbíráskodás a nemzet pere megrontóival szemben” – írta a korabeli igazságügy-miniszter.<sup>119</sup> A „megrontók” tételes megkülönböztetését a 81/1945. M.E. sz., a népbíráskodásról szóló alprendelet végezte el, mikor különbséget tett a háború és népellenes bűncselekmények között,<sup>120</sup> s állást foglalt a népbíráóságok megalakítása, működése, hatásköre, illetékessége, összetétele, felettes hatóságuk stb. kérdésében. 1945 szeptemberében az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalkotta az 1945.VII. tc.-t, melyben az alprendeletet, annak kiegészítését és két további módosító rendeletet összegezték.<sup>121</sup> Ennek alapján folyt a magyar népbíráskodás. Népügyészégi, valamint népbírási ítéleteinek adataival arra kívánunk választ kapni, hogy az egyik legtöbb vitatott jogi fórum működése beváltotta-e a hozzá fűzött reményeket vagy sem?<sup>122</sup>

Magyarországon 25 népbíráóság szerveződött,<sup>123</sup> s számos helyen működött ezeknek ún. kihelyezett tanácsa,<sup>124</sup> Tudunk arról is, hogy bár a nemzetközi viszonyokból fakadó kötelezettségek, a koalíciós pártpolitika, s elsősorban a demokratikus tömegmozgalmak szorgalmazták további nép-

<sup>119</sup> BFL Szolnoki Népügyészség Elnöki iratai 1945. Eln. 1.a. 35/6. 72.585/1946. IM. X.

<sup>120</sup> Magyar Közlöny Debrecen, 1945. febr. 5. 1945. 3. sz. A rendelet kelte 1945. jan. 25.

<sup>121</sup> Az 1944. dec. 21-re Debrecenben összegyűlt, majd később Budapestre költözött Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója 1946, 1945. szept. 11. A 6. ülés.

<sup>122</sup> Számos nyugati történész, pl. a Svájcban élő Gosztanyi Péter is „véreskezű”-nek ítéli a magyar népbíráskodást, jelezvén, hogy a németországi számonkérés – arányosítva – sokkal kisebb volt mint a magyar. Álláspontjának alapvető problémája, hogy szerinte a „... faszizmus tulajdonképpen 1944. márc. 19-cel kezdődött...” Magyarországon.

<sup>123</sup> L. a későbbiekben közölt „A magyarországi népbíráóságok statisztikája” táblázat 9. rovatát. A népbíráóságok működésének kezdetére különböző adatok állnak rendelkezésre: a népbíráóságok felállítására vonatkozó nemzeti bizottsági határozatok mellett tudunk a népbírák kinevezéséről, esküjükről, az első iktatókönyvi bejegyzésekről, az első tárgyalás napjairól stb. A lényeg az, hogy ezek időadatai igen közeliak. Esetenként több „kezdési” időpontunk is van: pl. Szeged esetében 1944. dec. 3., 1945. jan. 4. és márc. 14. – A táblázat adatait az UMKL-ben őrzött IM, NOT és Népügyészégi, valamint a BFL-ben levő „megszűnt vidéki népbíráóságok” irataiból állítottam össze.

<sup>124</sup> UMKL IM iratai IM X. Ta 2.177/1945. A Gyulai Népbíráóság Békéscsabai Tanácsa pl. 1945. júl. 2-től működött.



bíróságok felállítását, több helyen erre mégsem került sor.<sup>125</sup> A népbíróságok 1944/1945 fordulóján jöttek létre, de az első ítéletet az akkor még Budapesti Néptörvényszék nevet viselő fővárosi hozta 1945. február 3-án.<sup>126</sup> A népbíróságok feladatuk elvégzését követően sorozatosan szűntek meg, legutoljára a Szegedi Népbíróság.<sup>127</sup> Működésük három nagy szakaszra osztható: 1945 és 1948 tavasza között, ekkor végezték el a munka dandárját, amit 1948 januárjában 15 népbíróság megszűnése is bizonyít. 1949 tavaszáig tart a következő periódus, ekkor azok fejezik be működésüket, melyek a korábban megszüntektől a legkevesebb folyó ügyet kapták, végül 1950 tavaszára a már centralizált népbírószági rendszer utolsó tanácsai is befejezték munkájukat.<sup>128</sup> A népbíróságok működéséről csak a népügyészségek munkájának áttekintése után tudunk képet alkotni.

Magyarországon összesen 90 551 személy került népügyészség elé, közülük 42 066 ellen vádat emeltek, 23 094 fő esetében megszüntették az eljárást, 11 032 alkalommal pedig – miután megállapítást nyert, hogy az elkövetett bűncselekmény nem minősíthető háborúsnak vagy népellenesnek – az ügyeket más vádhatósághoz tették át. Egyéb módon 11 225 gyanúsított ügyét zárták le pl. eljárás közben kitelepíthették, internálhatták, esetleg közben elhalálozott. A rendelkezésre álló adatok szerint 87 417 fő ügye fejeződött be, 3134 pedig még nem zárult le.<sup>129</sup>

A vádirattal lezárt ügyek gyanúsítottai és a népügyészségek elé került befejezett ügygel rendelkezők viszonyának vizsgálata alapján több csoport alakítható ki.<sup>130</sup>

Népügyészség helye	%		Népügyészség helye	%	
Szolnok	22,5	–34%-ig	Kaposvár	49,6	45–54%-ig
Esztergom	27,6 <sup>131</sup>		Gyula	49,9	
Nyíregyháza	34,3	Zalaegerszeg	50,9		
Szeged	35,7		Budapest	52,2	
Debrecen	37,2		Győr	55,2	
Kecskemét	38,3	35–44%-ig	Kalocsa	55,6	55–64%-ig
Pécs	39,2		Szombathely	56,0	
Sátoraljaújhely	39,3	Nagykanizsa	56,4		
Baja	41,5	Székesfehérvár	62,7		
Miskolc	43,5		Veszprém	63,1	
Eger	46,9		Sopron	75,3	65% felett
Balassagyarmat	48,7		Szekszárd	77,7	

<sup>125</sup> Létrejött, de nem működött a Berettyóújfalvai Népbíróság (UMKL IM iratai IM X. Ta 3.559 és 21.634/1945.) Megtagadták Makó, Mátészalka, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Salgótarján és Szentes kérését. (UMKL IM iratai IM X. Ta 2.720, 3.468, 2.889, 565, 6.348 és 13.194/1945. sz. iratok).

<sup>126</sup> Magáról a tárgyalásról tudósít – többek között – a Szabadság, 1945. febr. 4.; *Kossa István*: Dunától a Donig, Bp. é.n.; *Dr. Majos Ákos* (a per tanácsvezetője): A gyilkosoktól a mártíroktig. Bp., 1982. Kézirat.

<sup>127</sup> L. a későbbiekben közölt „A magyarországi népbíróságok statisztikai adatai” táblázat 10. rovatát.

<sup>128</sup> Ehelyütt nem vizsgáljuk sem az igazolási fellebbezési eljárást, sem az 1946:VII. tc. által megszervezett ún. népbírószági különtanácsok működését. Ezek a feladatok utólag kerültek a népbíróságok hatáskörébe, s közülük a demokratikus államrend és köztársaság ellenségeinek és a politikai ellenzéknek a politikai életből való kiküszöbölése már nem fasisztaellenes eljárás volt.

<sup>129</sup> Adalékok... „A népügyészségek és népbíróságok ügyforgalma/fő az 1945:VII. tc. alapján 1945–1950 között” táblázat adatai alapján.

<sup>130</sup> UMKL Népfőügyészség iratai Elnöki iratok XI. C. 1945–1949. Ügyforgalmi kimutatások.

<sup>131</sup> Az Esztergomi Népbírószék esetében adataink töredékesek.

A 24 népbüzségység működéséről a vádiratok alapján megállapítható, hogy a népbüzségsegék elé került és befejezett ügygel rendelkező gyanúsítottaknál az átlag 48,3%, azaz majd' minden második gyanúsítottnál vádemeléssel zárult az ügy. Kirívóan alacsony a szolnoki, valamint az esztergomi népbüzségseg adata. Szolnoknál szervezési és személyi problémák okozták ezt, míg Esztergomnál az, hogy 1946 februárja és júliusa közötti időszakból nem áll rendelkezésünkre adat. Kiemelkedő a soproni és a szekszárdi, ez utóbbi a volksbundista ügyek következménye. Annak ellenére, hogy a népbüzségsegék minden második esetben elégséges alapot láttak a vádemeléshez, s ez a nyomozó hatóságok eredményes munkáját mutatja, tény az is, hogy 23 939 esetben pótnyomozásra is szükség volt.<sup>1 3 2</sup> Több mint 45 ezer esetben viszont a népbüzségsegék nem láttak kellő alapot a vádemeléshez. A befejezett ügyek alapján tehát népbüzségsegék tevékenységében már nagyobb arányban szerepelnek azok, akik ellen nem készülhetett vádirat (51,8%).

Minden második népbüzségseg elé került gyanúsított ellen vádat emeltek. Elégséges volt-e ez a népbírósegok előtt a marasztaló ítélet meghozatalához? A vádirattal rendelkezők és az elmarasztaltak vizsgálata alapján megállapítható, hogy valamennyi népbüzségseg közül négynél a 20%-ot sem éri el, azaz Szolnokon (13,2%), Kecskeméten (15,3%), Sátoraljaújhelyen (16,2%) és Egerben (16,5%) csak minden hatodik gyanúsítottnál volt elégséges a vádirat az elmarasztaláshoz. Minden ötödik vádirat Nyíregyháza (20,1%), Debrecen (21,3%), Kaposvár (22,7%), Baja (23,0%), Balassagyarmat (23,2%), valamint Pécs (23,6%) gyanúsítottainál, minden negyedik vádemelés Miskolc (25,3%), Veszprém (25,8%), Gyula (27,3%), Szombathely (28,4%), Zalaegerszeg (28,6%), Győr (29,8%) és Nagykanizsa (29,9%) vádlottainál, minden harmadik pedig Esztergom (31,5%) és Kalocsa (31,7%) terheltjeinél eredményezett marasztaló ítéletet. Kiemelkedően jónak számít Sopron (37,7), Budapest (38,2%) és Szekesfehervár (38,4%) vádiratainak és marasztaló ítéleteinek viszonya. Szeged (43,0%) és Szekszárd (45,4%) adatai nem értékelhetők súlyuknak megfelelően, mert mindkét népbüzségsegnél a befejezett ügyek száma nem a legvégső működési időpontot reprezentálja.

A marasztaló ítéletek és a vádiratok vizsgálata alapján megállapítható, hogy összességében 27,3%, tehát alig több mint minden negyedik személy esetében lett elég a vádirat az elmarasztaláshoz. Ezek a népbüzségseg adatak egyrészt azt jelzik, hogy a népbüzségseg elé állítottak több mint fele már nem jutott népbíróseg elé, másrészt az oda kerültek közül csak minden negyedik volt elmarasztalható. Igaz, hogy egyes esetekben a radikális nyomozati anyagok kritikus átértékelésével a vádhatóságnak a törvény tisztaságát is védenie kellett. A népbüzségseg vádiratok népbírósegai „kritikája” (azaz az ítéletek) azonban már nemcsak ennek, hanem a népbüzségsegék működésének is bírálata volt, akár kihatottak rá a pártpolitikai küzdelmek, akár nem.

A negyedszáz népbírósegból 24 végzett érdemi munkát. Összességében 59 429 fő került eléjük, ebből 55 322 fő (93,08%) ügye befejezést nyert, 3307 fő (5,56%) ügye áthúzódott későbbre. 26 997 főt (45,42%) marasztaltak el, 14 727-et (24,78%) felmentettek, 12 644-nél (21,27%) az ügy egyéb módon zárult le.<sup>1 3 3</sup>

*Az első fokú marasztaló ítéletek megoszlása  
(főben és %-ban)*

<i>Halálbüntetés</i>	477 fő	1,76%
<i>Szabadságvesztés büntetések</i>		
– egy évig terjedő	12 629	46,77%
1–5 év közötti	9 366	34,69%
5–10 év közötti	1 355	5,01%
10–15 év közötti,	481	1,78%
életfogytiglan	167	0,61%
internálásban részesült	16	

<sup>1 3 2</sup>UMKL Népbüzségseg iratai. Elnöki iratok XI.C. 1945–1949. Ügyforgalmi kimutatások.

<sup>1 3 3</sup>A népbírósegok működéséről számos statisztikai adat látott napvilágot, de ezek egyike sem volt teljeskörű. Ld. bővebben ezek részletezését: Adalékok . . . 109–116. sz. jegyzeteiben.

*Kényszermunka büntetések*

– három évig terjedő	249	0,92%
3–5 év közötti	548	2,02%
5–10 év közötti	603	2,23%
10–15 év közötti	576	2,15%
életfogytiglan	315	1,16%

A marasztaló ítéletek 88,86%-a szabadságvesztés, 8,48%-a kényszermunka büntetés.<sup>134</sup> Mit takarnak az 1945. február 3. és az 1950. április 1. között keletkezett marasztaló ítéletek körzetenkénti megoszlásukat tekintve?

*A népbíróságok körzetenként és a marasztaló ítéletek  
(főben és százalékban)*

Körzet	Összesen		Ebből elmarasztalt	
	fő	%	fő	%
1. <i>Központi</i> (a Balassagyarmati, Budapesti, Egri, Esztergomi, Kalocsai, Kecskeméti, Székesfehérvári, Szolnoki Népbíróság)	30 169	50,76	14 267	47,76
2. <i>Nyugat-Magyarország</i> (a Győri, Soproni, Szombathelyi, Veszprémi, Zalaegerszegi Népbíróság)	8 638	14,53	3 499	40,50
3. <i>Dél-Dunántúl</i> (a Kaposvári, Nagykanizsai, Pécsi Szekszárdi Népbíróság)	8 184	13,77	3 464	42,32
4. <i>Dél-Alföld</i> (a Bajai, Gyulai, Szegedi Népbíróság)	6 852	11,52	3 094	45,15
5. <i>Északkelet-Magyarország</i> (a Debreceni, Miskolci, Nyíregyházi, Sátoraljaujhelyi Népbíróság)	5 586	9,39	2 673	47,85

Mind Északkelet-Magyarország, mind a Központi körzet népbíróságainál a hozott ítéletek közül minden második marasztaló volt, csak a Nyugat-Magyarországon működött népbíróságoknál mutatható ki csökkenő tendencia. Budapest politikai centrum szerepe egyértelműen tükröződik a hozott ítéletek mennyiségében és összetételében is, s az itt kihirdetett marasztaló ítéletek – mint azt a „Magyarországi népbíróságok statisztikája táblázat mutatja – 44%-át teszi ki az összes elítélésnek.

<sup>134</sup> Valemennyi kimutatás és a közölt táblázat forrása azonos: UMKL NOT iratai Ügyforgalmi kimutatások, valamint Adalékok...-ből „A népiújszések és népbíróságok ügyforgalma/fő az 1945:VII. tc. alapján 1945–1950 között” táblázat.

A marasztaló ítéletek két legjelentősebb csoportját az egy évnél kisebb és az egy-öt év közötti szabadságvesztés büntetések alkotják, összesen 81,6%. Ez azt jelenti, hogy ötből négy elítélt ezen büntetések valamelyikében részesült. A népbíróságok az eléjük kerülők közel felét (45,42%) marasztalták el. Előbb jeleztük, hogy a népügyészségek elé állítottak fele már át sem került a népbíróságokra, ott pedig zömük viszonylag alacsony büntetésben részesült, csak minden ötödik kapott valamilyen súlyosabb büntetést. Ez nem vonatkozott a háborús főbűnösökre, ott nem volt vita a pártok népbírái között. A közel 27 ezer marasztaló ítélet ugyanakkor jelzi, hogy noha több mint 90 ezer gyanúsítottnak csak közel harmadát ítélték el, mekkora tehertétel volt a fiatal állam számára a háborús és népellenes bűnösök felelőssége vonása.

Végül – hasonlóan az igazolások és a B-lista csak számszerű összegzéséhez – jelezni kívánjuk, hogy a már nem a fasiszta maradványok felszámolására irányuló népbíráskodás, hanem a demokratikus államrend és köztársaság védelme során a népügyészségek 13 748 személy ügyével foglalkoztak, 7229 vádemelés történt. A népbírósági különtanácsok elé 12 276 személy került, 10 878 ügyét befejezték, közülük 5861-et elmarasztaltak.<sup>1 41</sup>

### Összegzés

A magyarországi 1945–1949 közötti jogi- és közigazgatási intézkedések során lehetőség nyílt arra, hogy a baloldali erők felszámolják mind a fasiszta maradványokat, mind azokat a politikai csoportokat, melyek a társadalmi fejlődés nem népi demokratikus útját képviselték. Párhuzamosan sokszor arra is felhasználták ezen intézkedéseket, hogy a kibontakozó átalakulás jogi, adminisztratív kísérőiként mindazon feladatokat is elvégezzék, melyek nem tartoztak rájuk. Ez csak az eredeti célok feláldozásával mehetett végbe, s a korábban fasisztaellenes célzattal alkotott rendeletek, létrehozott intézmények átalakítását vonta maga után. Ezzel részben megtört az a jogi és közigazgatási folyamat, melyre csak 1956 után tehettek végleg pontot, másrészt viszont felgyorsult a népi demokratikus átalakulást ellenzők vagy a vélt ellenség felszámolása, a politikai életből való kiszorítása. Ezek részletezése azonban itt nem feladatunk.<sup>1 42</sup>

Az eddigi kutatások alapján 1945–1949 között 40 ezer főt internáltak, 230 ezer németet kitelepítettek, közel 6 ezer fő kapott negatív igazoló bizottsági határozatot, 62 ezret B-listáztak, 27 ezret elmarasztaltak háborús és népellenes, 6 ezret pedig köztársaság és demokratikus államrend elleni bűncselekményért. Közülük a 25 ezer internált, a 230 ezer kitelepített német, a 6 ezer igazolási „priusz”-szal rendelkező és a 27 ezer háborús és népellenes bűnös, összesen 288–290 ezer fő az, akit közigazgatási és jogi intézkedés sújtott, míg a társadalmi formációváltás harcai során további kb. 15 ezret internáltak, 62 ezret B-listáztak és közel 6 ezret elítéltek. Ezek az intézkedések, ítéletek összesen 83 ezer személyt érintettek. Ha a nyomozati és népügyészségi eljárást „szenvedett” személyek adatait is jeleznénk, ezekkel a több mint 370 ezres összesített adatunk meghaladná a 450 ezret. Egyes források az 1945–1953 között deklasszálódott családok számát 350–400 ezerre becsülik. Ezt jelentős mértékben a most tárgyalt intézkedések és ítéletek eredményezték.<sup>1 43</sup>

<sup>1 41</sup> Adalékok... „A népügyészségek és népbíróságok ügyforgalma/fő az 1946: VII. tc. alapján 1946–1950 között” táblázat alapján.

<sup>1 42</sup> Uo. ld. a megfelelő részeket.

<sup>1 43</sup> Berend T. Iván: A szocialista gazdaság fejlődése Magyarországon 1945–1968 Bp., 1974, 185.

1	2	3	4	5	6	7	8										
							Összes személy <sup>1 3 5</sup>	Befejezett	Folyamatban maradt <sup>1 3 6</sup>	Ítéletek		Egyéb <sup>1 3 8</sup> lezárás	Marasztaló ítéletek a büntetés mértéke szerint				
										marasztaló <sup>1 3 7</sup>	felmentő		Halál		szabadságvesztés büntetések		
													összes	kivég. <sup>1 3 9</sup>	-1	1-5	5-10
Baja	1 015	978	37	576	267	107	1	—	377	183	2						
Balassagyarmat	565	534	31	243	238	4 9	—	—	145	85	4						
Berettyóújfalu																	
Budapest	24 835	23 536	1299	11 884	5 669	5 787	384	146	4 082	4538	874						
Debrecen	2941	2 593	348	1 375	729	489	9	5	878	405	29						
Eger	723	668	55	196	302	125	—	—	69	89	15						
Esztergom <sup>1 4 0</sup>	476	443	33	211	44	188	1	—	96	80	13						
Győr	3 769	3 607	162	1 497	966	961	21	13	918	438	50						
Gyula	1 610	1 579	31	655	390	525	—	—	394	231	13						
Kalocsa	801	770	31	403	179	164	—	—	307	60	6						
Kaposvár	1 628	1 397	231	801	441	155	8	3	536	156	23						
Kecskemét	1 069	986	92	377	350	238	6	4	173	132	32						
Miskolc	1 783	1 669	114	917	526	190	23	10	286	337	95						
Nagykanizsa	792	746	33	415	220	106	1	—	248	125	3						
Nyíregyháza	538	503	35	251	140	69	6	—	77	109	15						
Pécs	4 716	3 627	315	1 803	833	733	4	4	1 164	473	37						
Sátoraljaújhely	324	278	46	130	141	4	1	1	70	46	8						
Sopron	1 480	1 434	46	700	498	239	1	—	378	280	6						
Szeged	4 227	4 097	130	1 863	972	1 262	6	2	928	710	45						
Székesárd	1 048	1 028	20	445	365	179	1	—	316	84	18						
Székesfehérvár	1 090	1 065	25	670	308	87	2	?	445	188	6						
Szolnok	610	587	23	283	148	135	—	—	90	112	27						
Szombathely	1 896	1 841	55	705	538	585	—	—	342	288	25						
Veszprém	1 016	890	104	349	295	219	—	—	195	120	3						
Zalaegerszeg	477	466	11	248	168	48	2	—	115	97	6						
Összesen/fő	59 429	55 322	3307	26 997	14 727	12 644	477	189	12 629	9366	1355						
Százalékban				100%			1,76	0,7	46,77	34,69	5,01						

	8		9		10		11			
	Marasztaló ítéletek a büntetés mértéke szerint									
	szabad.vesztés		kényszermunka büntetések					Működés kezdete 1945	Működés vége	Jogutód
	10-15	életfogy.	-3	3-5	5-10	10-15	életfogy.			
Baja	-	-	-	-	11	2	-	IV. 25.	48. I. 12.	Szeged
Balassagyarmat	-	2	1	4	2	-	-	V. 11.	48. I. 12.	Budapest
Ber. újfalu								V. 4.	45. XI. 6.	
Budapest	343	141	128	341	348	441	248	I. 28.	49. XI. 1.	Budapest
Debrecen	11	1	2	5	10	5	5	I. 15.	50. I. 1.	Debrecen
Eger	2	-	-	9	9	1	-	IV. 16.	48. I. 12.	Budapest
Esztergom <sup>140</sup>	-	-	-	13	9	-	1	V. 4.	46. X. 9.	Budapest
Győr	13	2	2	2	22	19	7	IV. 23.	50. I. 1.	Győr
Gyula	2	-	1	2	7	4	1	I. 13.	48. I. 12.	Szeged
Kalocsa	-	-	2	1	3	1	-	V. 4.	48. I. 12.	Kecskemét
Kaposvár	9	1	32	18	12	3	3	IV. 30.	48. IX. 1.	Pécs
Kecskemét	5	1	2	3	6	13	2	V. 29.	48. X. 1.	Budapest
Miskolc	47	12	16	23	39	24	15	I. 2.	49. II. 1.	Debrecen
Nagykanizsa	-	-	1	-	55	5	4	V. 15.	48. I. 12.	Pécs
Nyíregyháza	9	1	4	19	8	3	-		48. I. 12.	Debrecen
Pécs	4	-	13	21	27	5	5		50. I. 1.	Pécs
Sátoraljaújhely	1	-	-	-	3	1	-	III. 17.	48. I. 12.	Miskolc
Sopron	7	-	4	6	8	6	4	V. 11.	48. I. 12.	Győr
Szeged	13	2	5	36	16	16	11	III. 14.	50. IV. 1.	Szeged
Szekszárd	-	2	-	11	8	3	2	IV. 19.	48. I. 12.	Pécs
Székesfehérvár	-	-	7	1	7	2	1	V. 4.	48. I. 12.	Budapest
Szolnok	6	2	8	12	17	7	2		48. I. 12.	Budapest
Szombathely	8	-	10	8	18	4	2	V. 19.	48. I. 12.	Győr
Veszprém	-	-	10	6	7	7	1	V. 3.	48. I. 12.	Győr
Zalaegerszeg	1	-	1	7	1	4	1	IV. 26.	48. I. 12.	Sz.hely
Összesen/fő	481	167	249	548	603	576	315			
Százalékban	1,78	0,61	0,92	2,02	2,23	2,15	1,16			

*Lábjegyzetek a Magyarországi népbíróságok statisztikája c. táblázathoz*

<sup>135</sup> Az 1945: VII. tc. alapján a népbíróságok elé kerültek.

<sup>136</sup> Az összes (befejezett és folyamatban maradt) ügy vizsgálatakor kiderült, hogy a statisztikai adatközlésekben Kecskemétnél 9-cel több, míg Nagykanizsánál 13, Pécsnél 774, Veszprémmnél 22-vel kevesebb személy adatait közölték. A folyamatban maradt ügyekben szereplők száma így 800-zal kevesebb.

<sup>137</sup> Az ítéletek megoszlásánál a marasztaló ítéletek itt közölt összesített adatai több személyre vonatkoznak, mint a 8. rovatban. Egyrészt több esetben az összes marasztaló ítélet tartalmazza a távollévőkkel szemben hozott ítéletet (Egernél 2, Zalaegerszegnél 13, míg Szegednél 19 a távollévő. Budapestenél a 8. rovatban nem szerepel a 16 internálásra ítélt, itt igen.) Másrészt több esetben a statisztikai adatközlés volt pontatlan. (Debrecennél 15, Győrnél 3, Kalocsánál 23, Kecskemétnél 2, Nagykanizsánál 23, Pécsnél 50 fővel több szerepel, míg Szegednél ez további 56, Székesfehérvárnál pedig 11 főt jelent.)

Külön említést érdemel Győr. A NOT-hoz megküldött évenkénti statisztikai jelentéseinek vizsgálatakor kiderült, hogy az 1949. évi összesített adat rossz, mert az kisebb mint az 1948. évi. Kerek 500-zal közöltek kevesebbet 1949 végén, 997-et 1497 helyett. A hibát korrigáltuk.

Így a 26 997 marasztaló ítélet tartalmazza egyrészt az internálásra ítéleteket, a távollétükben nem jogerősen elítélteket, másrészt azon személyek adatait, melyek a statisztikai jelentések hibái miatt a 8. rovatban külön-külön nem szerepelnek. Ez 218 esetben bizonyítható volt. S mindössze 13 főnél nem tudtuk a hibaforrást megtalálni, azaz ennyi a különbség.

<sup>138</sup> Az „egyéb módon befejezett ügyek”-ben szereplőkre vonatkozó adatok a legpontatlabbak. Ennek oka az, hogy itt szerepelnek a kitelepítettek is, s emiatt az adatközlés akadozott.

<sup>139</sup> A Székesfehérvári Népbíróság halálos ítéleteinek alakulásáról nincs adatunk.

<sup>140</sup> Az Esztergomi Népbíróság statisztikai jelentésében (UMKL IM iratai IM X. Ta 3.995/1945.) 5–15 évi kényszermunka büntetéseket jelzett. A BFL-ben őrzött iratok alapján ezek pontosítását sikerült elvégezni.